

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

Ольга Юрїївна КАПІНУС,

*ад'юнкт кафедри правового забезпечення
Національного університету оборони України
ім. Івана Черняхівського*

Перш ніж приступити до з'ясування правової природи категорії «правовий режим військового майна», необхідно дослідити генезу понять «режим», «правовий режим» та «правовий режим майна». При цьому слід взяти до уваги, що всі вказані поняття є міжгалузевими та за своєю суттю зводяться до правового регулювання певного об'єкту (явища) чи відносин. Відносно предмету нашого дослідження зазначимо, що правовий режим відчуження військового майна є актуальним питанням сьогодення та потребує змістовного правового аналізу.

Беляєва Г. С. відзначає, що дослідження поняття «правовий режим» почалися ще в середині минулого століття, зокрема зустрічаються в працях Александрова Н. Г., Березовської С. Г. та Самощенко І. С. Однак у радянській юридичній літературі 50-х рр. ХХ ст. категорія «режим» використовувалася виключно для характеристики законності [1, с. 10].

Якщо проаналізувати «правовий режим» з точки зору теорії права пострадянського періоду, то зазвичай у підручниках йшлося про політичний режим, який зводився, як правило, до сукупності форм і методів здійснення державної влади [2, с. 82]. Тому, як правило, правовий режим безпосередньо відображають як важливий елемент правової політики держави [3, с. 46].

Настюк В. Я. та Белєвцева В. В. зауважують, що у сучасній юридичній науці поняття «режим» частіше розглядається як одна з найважливіших категорій юрисдикції. Досить давно наукові дослідження, що ставили за мету з'ясування особливостей правового

регулювання певного виду діяльності, особливо тоді, коли ця діяльність має чітко визначений об'єкт, проводилися під кутом зору правового режиму даного об'єкта або виду діяльності. Коли ж у процесі вивчення системи прав з'ясувалося, що для кожної його галузі характерний свій специфічний режим регулювання і саме в цьому режимі якраз концентрується юридична своєрідність галузі – стало очевидним, що це поняття виражає визначальні сторони правової дійсності [4, с. 19].

За твердженням Т. П. Мінки, своїм виникненням категорія «режим» зобов'язана політиці, державі та праву [5, с. 49]. Дійсно, таке трактування поняття пов'язано насамперед із тим, що радянська доктрина впродовж багатьох років віддавала пріоритет державі на противагу існуванню права. Історично держава в масовій правосвідомості нашого соціуму ототожнювалась з державною владою [6, с. 11].

Слово «режим» є багатозначним за своїм змістом і сутністю, а тому вживається в самих різних значеннях і контекстах. Особливо це стосується галузевого правового режиму, адже «положення про те, що кожній галузі права відповідає особливий правовий режим, є дуже суттєвим як у науковому, так і в практичному сенсі» [4, с. 17].

У галузевій юридичній літературі підкреслюється, що за першочерговим змістом слово «режим» пов'язане з управлінням, регулюванням, а також наголошується на цілеспрямованому характері режимів. В іншому разі «режим» інтерпретують як «розпорядок справ», як «умови діяльності, роботи, існування чогонебудь» [7, с. 28]. На відповідне вказує також юридична енциклопедія, яка визначає «режим» як встановлений національним законодавством і нормами міжнародного права порядок у суспільних відносинах [8, с. 283].

Постає питання, як інтерпретувалося поняття «правовий режим» у юридичній літературі вченими-правознавцями. Адже дослідження правового режиму як наукової категорії передбачає насамперед дослідження його правової природи, розкриваючи яку, ми тим самим розкриваємо сутність цього явища, його

внутрішнього змісту, який включає у себе єдність усіх елементів як цілісне явище, його властивостей і ознак, а також їхню взаємодію в процесі правового регулювання [9, с. 197].

Так, свого часу Ісаков В. Б., правовий режим висвітлював як соціальний режим деякого об'єкта, закріплений правовими нормами і забезпечений сукупністю юридичних засобів [10, с. 258].

Малько А. В. та Косак А. В. правовий режим визначають як особливий порядок правового регулювання, що виражається у визначеному поєднанні юридичних засобів, створює бажаний соціальний стан, конкретну ступінь сприятливості/несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [11, с. 9].

Алексєєв С. С. вважає, що правовий режим можна визначити як порядок регулювання, виражений в комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, та позитивних зобов'язань, які утворюють особливий напрямок регулювання [12, с. 243].

Таким чином, *правовий режим* – це теоретична категорія юридичної науки, що означає певний набір методів та способів правового регулювання, за допомогою якого встановлюється особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, у тому числі й тих, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Під правовим режимом майна Венедиктов А. В. розуміє обсяг прав та обов'язків окремих підприємств та органів управління стосовно майна, що закріплене за підприємством, а також порядок використання цього майна та звернення на нього стягнення за зобов'язаннями підприємства [13, с. 381].

Чернишов В. А. акцентує увагу на тому, що правовий режим майна комерційної організації означає існування всередині основних правових форм майнового відокремлення (права власності та похідних речових прав) особливих правил реалізації правомочностей володіння, користування і розпорядження майном в процесі підприємницької діяльності [14, с. 98].

Аналізуючи правовий режим майна, слід навести думку Щербини В. С., який зазначає, що під *правовим режимом майна* суб'єктів господарювання в теорії господарського права розуміють встановлені правовими нормами структуру цього майна, порядок його придбання, використання і вибуття, порядок звернення на нього стягнення кредиторів [15, с. 123].

В науці склалася думка, що *правовий режим військового майна*, як правова категорія, являє собою нормативно закріплений порядок регулювання діяльності органів військового управління по відношенню до майна, що знаходиться у віданні військових організацій, є комплексом правових засобів, що характеризується особливим поєднанням дозволів, заборон та позитивних зобов'язань [16, с. 168].

Поніматченко Ю. А. вказує, що правовий режим майна Збройних Сил України є інструментом забезпечення боєготовності військових формувань [17, с. 70], а Даценко Д. І. висловлює думку, що правовий режим майна військових організацій як метод правового регулювання базується в основному на централізованому, імперативному регулюванні (метод субординації), при якому регулювання зверху донизу здійснюється на владно-імперативних засадах [18, с. 99].

З огляду на це, вважаємо, що правовий режим військового майна визначає: надійність і стабільність відносин, що складаються у сфері регулювання правового режиму майна військових організацій для забезпечення обороноздатності держави; співвідношення методів регулювання з правами посадових осіб, що наділені повноваженнями щодо розпорядження військовим майном; чітку регламентацію поряд з гарантуванням і захищеністю суб'єктивних прав посадових осіб.

Таким чином, враховуючи погляди вчених щодо правового режиму як юридичної категорії, можемо визначити *правовий режим військового майна* як обсяг прав та обов'язків органів військового управління та підпорядкованих підрозділів стосовно майна,

закріпленого за ними, а також порядок його придбання, використання і відчуження.

Список використаних джерел:

1. Беляєва Г.С. Правовий режим в загальнотеоретичному вимірі: монографія. Харків: Юрлітінформ, 2016. 240 с.
2. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : ЮрІнком, 1997. 320 с.
3. Хом'яков Д.О., Коропатнік І.М. Правовий режим майна військового призначення. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління*. 2011. №3. С. 45-50.
4. Настюк В.Я. Адміністративно-правові режими в Україні: монографія. Харків: Право, 2011. 128 с.
5. Мінка Т.П. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення адміністративно-правових режимів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпроп. у-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2001. 615 с.
6. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин : монографія. Чернівці: Технодрук, 2015. 592 с.
7. Khomjakov D. Legal Guarantees Of The Legal Regime Of Property Of Military Organizations Of The Armed Forces. *Polish journal of science*. 2020. № 2(30). P. 27-31.
8. Юридична енциклопедія: у 6-ти томах / гол. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Українська Енциклопедія, 1998. Т. 2. 736 с.
9. Вакарюк Л.В. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196-201.
10. Механізм правового регулювання: підручник / за ред. С.С. Алексєєва. Москва : Юридическая литература, 1987. 448 с.
11. Малько А.В. Правові режими: загальнотеоретичний і галузеві аспекти : монографія. Москва : Юрлітінформ, 2016. 416 с.
12. Алексєєв С.С. Теорія права. Москва : БЕК, 1995. 320 с.
13. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. Киев : Изд-во Акад. наук СССР, 1948. 834 с.
14. Чернишов В.А. Правовий режим уставного капіталу (фонду) комерційних організацій. *Вісник Удмуртського університету*. 2013. Вип. 1. С. 12-18
15. Щербина В. С. Господарське право : підручник. Вид. 6-те, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 199 с.
16. Шультін В.В. Конспект лекцій з курсу: «Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності» для підготовки слухачів юридичного

профілю навчання за програмою магістрів Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ : РВЦ «Військовий інститут», 2008. 364 с.

17. Поніматченко Ю.А. Правове регулювання діяльності Збройних Сил України : підручник. Вінниця : Нова книга, 2002. 256 с.

18. Даценко Д.І. Особливості правового режиму військового майна. *«Розвиток регіону на основі інвестиційно-інноваційних підходів»*: Збірник тез Міжнародної науково-практичної студентської конференції молодих учених і студентів (Херсон, 07 травня 2019 р.) Херсон: ПВНЗ «МУБіП», 2019. С. 97-102